

De uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking met een niet-EU-herkomst

Djaït, F. (2015). *Herkomstmonitor: Arbeidsmarktpositie van personen met een buitenlandse herkomst op basis van administratieve gegevens*. Brussel: Departement Werk en Sociale Economie.

Met 381 000 personen en een aandeel van ruim 9,6% vormt de bevolking met een niet-EU-herkomst een steeds belangrijker deel van de Vlaamse bevolking op arbeidsleeftijd (18 tot 64 jaar). Dit blijkt uit de recent gepubliceerde herkomstmonitor van het Departement Werk en Sociale Economie (2015). De arbeidsdeelname van de bevolking met een niet-EU-herkomst blijft evenwel achter op die van de bevolking met een Belgische herkomst (46,8% tegenover 71,8%). De tweede generatie is wel iets vaker aan het werk dan de eerste generatie (51,4% tegenover 45,4%). Het voorliggend artikel bouwt in belangrijke mate voort op de herkomstmonitor. De vraag die hier voorligt is in welk statuut het deel van de bevolking zich bevindt dat geen inkomen via werk verwerft en in welke mate ze aangewezen zijn op een uitkering of bijslag als (belangrijkste) bron van inkomsten.

de eerste generatie niet-EU (geboren in het buitenland) met die van de tweede generatie niet-EU (geboren in België), alsook die van de diverse herkomstgroepen onderling. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen zes herkomstcategorieën, met name de Maghreblanden, Turkije, de Europese niet-EU-landen, de Sub-Saharaanse landen, de Aziatische landen (exclusief Turkije) en de restgroep van overige landen (Oceanië en Amerika).

Toegang tot het Belgisch sociaal zekerheidsstelsel

We concentreren ons op de bevolking tussen 18 en 64 jaar, die beschouwd wordt als de bevolking op arbeidsleeftijd (het totale potentiële arbeidsaanbod). Onder de term uitkering verstaan we alle soorten van uitkeringen en bijslagen die gekend zijn bij de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, meer bepaald de uitkeringen in het kader van werkloosheid, arbeidsongeschiktheid, voltijdse loopbaanonderbreking of tijdskrediet, (brug)pensioen, kinderbijslag en het (equivalent) leefloon. Het uitkeringsgebruik van de bevolkingsgroep met een Belgische herkomst wordt vergeleken met die van de groep met niet-EU-herkomst en die van

België kent een uitgebreid sociaal zekerheidsstelsel, dat bekend staat om de genereuze inkomenszekerheid die het biedt aan een ieder die rechtmatig in België verblijft. Het sociale zekerheidssysteem is gebaseerd op het betalen van sociale bijdragen op de arbeidsinkomsten. Deze sociale bijdragen dienen om de sociale zekerheid te financieren (onder meer werkloosheidsuitkering, (brug)pensioen, invaliditeitsuitkering). Er bestaan ook aanvullende bijstandsstelsels die bescherming bieden voor personen die niet binnen de klassieke sociale zekerheid terecht kunnen. Deze bijstandsstelsels werken niet op basis van bijdragebetalingen, maar worden gefinancierd

met overheidsmiddelen (onder meer leefloon, gewaarborgd kinderbijslag).

Personen met een niet-EU-herkomst geboren in het buitenland kunnen niet altijd in dezelfde mate als Belgen een beroep doen op de sociale zekerheid en bijstand. Bij aankomst hangen hun rechten op het vlak van sociale zekerheid af van de eventuele akkoorden die België heeft gesloten met het land van herkomst of van de Europese reglementering. Die rechten worden ook bepaald door de persoonlijke situatie en verschillen naargelang de nationaliteit, het statuut en de verblijfsredenen voor de verwerving van een Belgische verblijfstitel. Verder is voor toegang tot bepaalde onderdelen van het sociale zekerheidsstelsel een voorafgaande periode van betaalde arbeid vereist (werkloosheid,¹ arbeidsongeschiktheid, loopbaanonderbreking, tijdskrediet, (brug)pensioen). Dit geldt zowel voor de bevolking met een Belgische herkomst als voor de bevolking met een vreemde herkomst. Het laatste vangnet van het Belgisch bijstandsstelsel is het leefloon of financiële hulp van het OCMW. Het betreft een minimumuitkering die toegankelijk is voor iedereen die rechtmatig woont in België, die 'niet zelf in zijn bestaan kan voorzien', die niet in aanmerking komt voor andere uitkeringen en die een beperkt tot geen vermogen bezit.

De uitkeringsafhankelijkheid

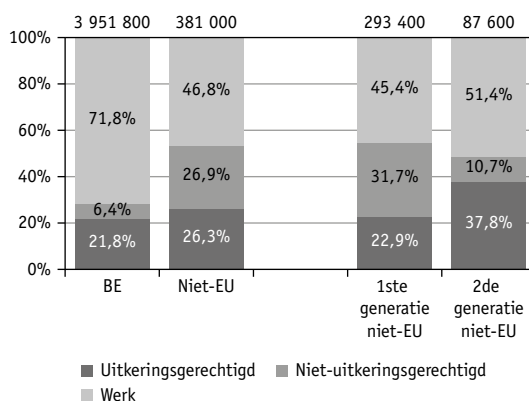
Het ontbreken van inkomen uit werk kan leiden tot een beroep doen op een uitkering als belangrijkste bron van inkomsten. De onderstaande figuur toont de uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking op arbeidsleeftijd, opgesplitst naar herkomstgroep en generatie, in 2013. De uitkeringsafhankelijkheid wordt berekend als het aandeel personen tussen 18 en 64 jaar met een uitkering in de totale bevolking op arbeidsleeftijd.

Het aandeel personen dat aanspraak maakte op een uitkering ligt onder de bevolking met een niet-EU-herkomst bijna een vierde hoger dan onder de bevolking met een Belgische herkomst: 26,3% tegenover 21,8%. Vooral de hoge uitkeringsafhankelijkheid van de tweede generatie valt op met een percentage van 37,8%. Het uitkeringsgebruik van de eerste generatie zit met 22,9% net iets boven

dat van de bevolking met een Belgische herkomst. Het groot verschil in uitkeringsafhankelijkheid in vergelijking met de tweede generatie kan voor een groot deel worden verklaard door het leeftijdsverschil. Het jonge leeftijdsprofiel van de tweede generatie maakt dat een belangrijk aandeel van de tweede generatie potentieel kinderbijslaggerechtigd is. Zo behoort 38,7% van de tweede generatie tot de leeftijdscategorie van 18- tot 24-jarigen, tegenover 12,1% van de eerste generatie en 12,7% van de groep met een Belgische herkomst (zie infra).

Figuur 1.

Aandeel uitkeringsgerechtigden, niet-uitkeringsgerechtigden en werkenden in de totale bevolking (18 tot 64 jaar) volgens herkomstgroep en generatie (Vlaams Gewest; 2013)

Bron: DWH Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming KSZ (bewerking Departement WSE)

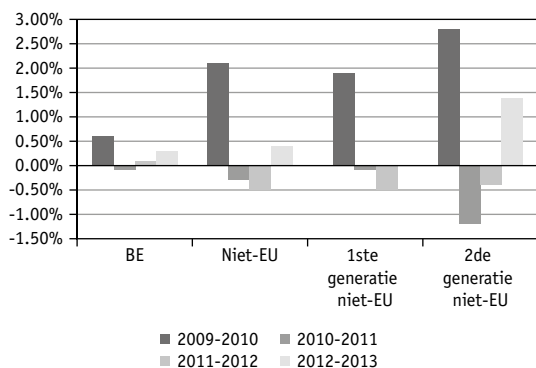
Verder komt naar voren dat een significant aandeel van de bevolking met een niet-EU-herkomst noch een inkomen via werk ontvangt, noch (persoonlijk) aanspraak maakt op een uitkering. Het gaat om meer dan een vierde van de bevolking met een niet-EU-herkomst op arbeidsleeftijd (26,9%). Bij de eerste generatie niet-EU ligt dit aandeel veel hoger dan onder de tweede generatie niet-EU (respectievelijk 31,7% en 10,7%). Bij de bevolking met een Belgische herkomst daarentegen, heeft slechts een beperkte groep geen uitkering of bijslag van de Belgische sociale zekerheids- en bijstandsinstituten (6,4%).

Evolutie uitkeringsafhankelijkheid

Figuur 2 toont de jaar-op-jaar evolutie van de uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking volgens herkomstgroep en generatie. Bij de bevolking met een niet-EU-herkomst tussen 18 en 64 jaar lijkt de uitkeringsafhankelijkheid sterker te fluctueren met de conjunctuur dan bij de bevolking met een Belgische herkomst. Tussen 2009 en 2010 steeg het aandeel uitkeringsgerechtigden binnen alle herkomstgroepen, in het bijzonder het aandeel personen met een uitkering als gevolg van werkloosheid nam sterk toe in het zog van de kredietcrisis en verklaart daarmee het grootste deel van de stijging van de uitkeringsafhankelijkheid in de periode 2009-2010. Dit beeld geldt zowel voor de bevolking met een Belgische herkomst als voor de bevolking met een niet-EU-herkomst, maar bij de laatstgenoemde groep was de toename in die periode echter veel forser dan bij de groep met een Belgische herkomst (respectievelijk +2,1 en +0,6 procentpunten). In de periode van 2010 tot en met 2012 nam de uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking met een niet-EU-herkomst echter af, om rond 2013 weer lichtjes toe te nemen onder invloed van de licht verzwakte conjunctuur. Vooral de uitkeringsafhankelijkheid van de tweede generatie schommelt fors met de conjunctuur.

Figuur 2.

Jaar-op-jaar evolutie van de uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking (18 tot 64 jaar) volgens herkomstgroep en generatie (Vlaams Gewest; 2009-2013)

Bron: DWH Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming KSZ (bewerking Departement WSE)

De uitkeringen gesplitst

Tabel 1 geeft het uitkeringsgebruik van de herkomstgroepen weer, gescheiden naar uitkerings-type en generatie, voor het jaar 2013. Tussen de herkomstgroepen en de generaties zijn er significante verschillen vast te stellen in de types van uitkeringen die benut worden.

Voor de eerste generatie niet-EU is de werkloosheidsuitkering verreweg het meest gebruikte uitkeringstype. Bijna één op tien van de eerste generatie niet-EU (van 18 tot 64 jaar) maakt aanspraak op een werkloosheidsuitkering. Dat is ruim dubbel zo hoog als bij de bevolking met een Belgische herkomst (4,4%). Bij de tweede generatie niet-EU ligt het aandeel gerechtigden op een werkloosheidsuitkering met 11,7% zelfs hoger dan bij de eerste generatie niet-EU.

Het leefloon of financiële hulp van het OCMW is de tweede meest gebruikte uitkering voor de niet-EU-bevolking geboren in het buitenland. Bijna één op twintig van de eerste generatie niet-EU ontvangt een (equivalent) leefloon van het OCMW (4,7%). Bij de tweede generatie niet-EU gaat het om 1,4% van de bevolking op arbeidsleeftijd. De bevolking met een Belgische herkomst maakt verhoudingsgewijs nauwelijks gebruik van deze bijstandsuitkering. Slechts drie op duizend personen met een Belgische herkomst tussen 18 en 64 jaar ontvangt een leefloon.

Bij de tweede generatie niet-EU valt voornamelijk het hoog aandeel kinderbijlaggerechtigden op: 18,5% van de tweede generatie niet-EU tussen 18 en 64 jaar is kinderbijlaggerechtigd, tegenover 3,0% van de eerste generatie niet-EU en 6,6% van de bevolking met een Belgische herkomst. Het hoog aandeel kinderbijlaggerechtigden onder de tweede generatie is te wijten aan de jonge leeftijdsstructuur van die groep. Het wordt een ander verhaal als we uitsluitend de groep 18- tot 24-jarigen weerhouden, die overeenkomstig de leeftijdsgroep is die het recht op kinderbijslag behoudt op voorwaarde dat de jongere verder studeert en niet meer dan twintig uren per week arbeidsactief is. Van de jongeren met een Belgische herkomst is 50,6% kinderbijlaggerechtigd, tegenover 35,8% van de jongeren met een niet-EU-herkomst. De verschillen

Tabel 1.

Aandeel uitkeringsgerechtigden (%) in de totale bevolking (18 tot 64 jaar) volgens herkomstgroep, uitkerings-type en generatie (Vlaams Gewest; 2013)

	BE	niet-EU	1ste generatie niet-EU	2de generatie niet-EU
Totaal	21,8	26,3	22,9	37,8
kinderbijslag	6,6	6,6	3,0	18,5
werkloosheid	4,4	10,0	9,5	11,7
(equivalent) leefloon	0,3	4,0	4,7	1,4
voltijdse loopbaanonderbreking/tijdskrediet	0,3	0,4	0,3	0,6
arbeidsongeschikt	3,4	4,2	3,9	5,4
(brug)pensioen	6,9	1,2	1,5	0,3

Bron: DWH Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming KSZ (bewerking Departement WSE)

Tabel 2.

Aandeel uitkeringsgerechtigden in de bevolking (18 tot 64 jaar) van niet-EU-herkomst geboren in het buitenland (%), volgens herkomstgroep en uitkeringstype (Vlaams Gewest; 2013)

	Turkije	Maghreb	Europa Niet-EU	Sub-Sahara	overig Azië	overige landen
uitkeringsgerechtigd	26,9	24,3	24,9	25,5	17,9	13,7
kinderbijslag	1,3	1,3	4,4	4,5	3,4	3,7
werkloosheid	11,3	12,3	9,3	11,2	5,8	5,9
(equivalent) leefloon	1,6	2,0	7,8	7,0	6,5	1,3
voltijdse LO/tijdskrediet	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4
arbeidsongeschikt	7,9	6,0	2,7	2,1	1,6	1,8
(brug)pensioen	4,5	2,2	0,4	0,3	0,5	0,6

Bron: DWH Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming KSZ (bewerking Departement WSE)

tussen generaties zijn groot: 24,5% van de eerste generatie jongeren met een niet-EU-herkomst heeft recht op kinderbijslag, tegenover 47,7% van de tweede generatie jongeren.

Bij de bevolking met een Belgische herkomst tussen 18 en 64 jaar vormen de (brug)pensioengerechtigden de grootste groep uitkeringsgerechtigden. Bijna 7% van de bevolking met een Belgische herkomst tussen 18 en 64 jaar is (brug)pensioengerechtigd, tegenover 1,4% van de eerste generatie en 0,3% van de tweede generatie. Dit heeft niet alleen te maken met de uiteenlopende demografische leeftijdsstructuur van de herkomstgroepen (vergrijzende bevolking met een Belgische herkomst versus vergroenende bevolking met een niet-EU-herkomst). Immers, als we kijken naar het aandeel

(brug)gepensioneerden binnen de leeftijdsgroep 50 tot 64 jaar, dan komt tevens naar voren dat 50-plussers met een Belgische herkomst vaker (brug)gepensioneerd zijn dan de 50-plussers met een niet-EU-herkomst (respectievelijk 18,9 en 7,5%). Binnen de bevolking met een niet-EU-herkomst bestaan er eveneens grote verschillen tussen de generaties. Van de eerste generatie 50-plussers is 7,3% (brug) pensioengerechtigd, tegenover 14,8% van de tweede generatie 50-plussers. Bij de laatstgenoemde groep betreft het evenwel een beperkte groep in absolute aantallen (in totaal 204 tweede generatie (brug)gepensioneerden tussen 18 en 64 jaar). Het lage aandeel (brug)gepensioneerden onder eerste generatie 50-plussers zou kunnen worden verklaard door het feit dat deze generatie zich op latere leeftijd in België vestigt en er dus langer over

doet om voldoende 'Belgische' arbeidsgeschiedenis op te bouwen om in aanmerking te komen voor (brug)pensioen.

Voor wat betreft de uitkeringen omwille van arbeidsongeschiktheid of de uitkeringen in het kader van volledige looponderbreking valt op dat de tweede generatie verhoudingsgewijs vaker aanspraak maakt op een arbeidsongeschiktheidsuitkering (5,4%) of een uitkering in het kader van een voltijdse loopbaanonderbreking of tijdskrediet (0,6%), zowel in vergelijking met de eerste generatie (respectievelijk 3,9% en 0,3%) als in vergelijking met de bevolkingsgroep met een Belgische herkomst (respectievelijk 3,4% en 0,3%).

De herkomstgroepen gesplitst

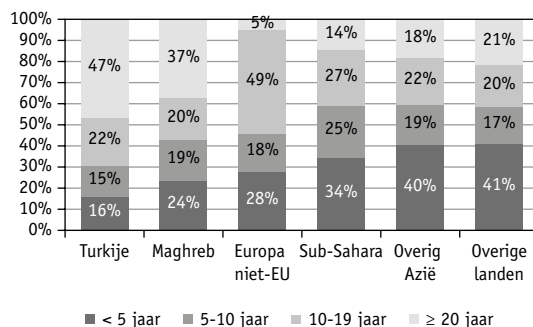
Voor de beschrijving van de uitkeringsafhankelijkheid van de diverse bevolkingsgroepen met een niet-EU-herkomst wordt de focus gelegd op de bevolking met een niet-EU-herkomst geboren in het buitenland (de eerste generatie). De tweede generatie niet-EU, geboren en getogen in België, wordt hier buiten beschouwing gelaten. Tabel 2 toont de uitkeringsafhankelijkheid van de eerste generatie niet-EU volgens herkomstgroep en uitkerings-type. De hoogste uitkeringsafhankelijkheid vinden we onder de bevolking met een Turkse herkomst. Meer dan een vierde van de eerste generatie 18-tot 64-jarigen met een Turkse herkomst geniet een uitkering (26,9%), in het bijzonder in het kader van werkloosheid (11,3%) en arbeidsongeschiktheid (7,9%). Bedacht moet worden dat velen van deze groep al lang in België verblijven (46,9% langer dan twintig jaar) en een arbeidsverleden hebben kunnen opbouwen (zie figuur 3). Ook voor de bevolking met een Maghrebijnse herkomst geldt een relatief hogere uitkeringsafhankelijkheid (24,3%) en een gemiddeld langere verblijfsduur in België (37,5% langer dan twintig jaar). Beide herkomstgroepen zijn tevens opvallend minder afhankelijk van een leefloon van het OCMW in vergelijking met de andere herkomstgroepen (respectievelijk 1,6% en 2,0%).

De uitkeringsafhankelijkheid van de groep met een Aziatische herkomst (inclusief Midden-Oosten) ligt zelfs lager dan die van de groep met een Belgische

herkomst: 17,9% tegenover 21,8%. De lagere percentages van de bevolking met een Aziatische herkomst in het gebruik van de werkloosheid-, arbeidsongeschiktheid- en (brug)pensioenuitkeringen zijn ongetwijfeld voor een deel toe te schrijven aan het hoog aandeel nieuwkomers onder deze herkomstgroep. Van de bevolking met een Aziatische herkomst kent immers meer dan een vierde een verblijfsduur van twee jaar of minder en zelfs tot 40,4% van vijf jaar of minder (figuur 3). Het feit dat een relatief beduidend aandeel onder hen nauwelijks arbeidsgeschiedenis in België heeft kunnen opbouwen maakt dat ze tevens geen of beperkte toegang hebben tot bepaalde uitkeringen. De kwalificatie voor een leefloon daarentegen, is niet afhankelijk van het arbeidsverleden. Dit maakt dat deze herkomstgroep vaker terugvalt op een leefloon (6,5%) als basisinkomen. Ook de bevolkingsgroepen met een overige Europese of een Sub-Saharaanse herkomst maken gemiddeld vaker gebruik van een leefloon (respectievelijk 7,8% en 7,0%). De groep met een herkomst uit de overige landen (Oceanië en Amerika) kent de laagste uitkeringsafhankelijkheid (13,7%). Deze groep, die de kleinste herkomstgroep vormt binnen de totale bevolkingsgroep met een niet-EU-herkomst, onderscheidt zich van de andere groepen. Zij vestigen zich minder vaak definitief in België dan de andere groepen.

Figuur 3.

Totale bevolking (18 tot 64 jaar) volgens herkomstgroep en verblijfsduur (Vlaams Gewest; 2013)

Bron: DWH Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming KSZ (berking Departement WSE)

Conclusie

De bevolkingsgroep met een niet-EU-herkomst is vaker dan de bevolkingsgroep met een Belgische herkomst aangewezen op een uitkering als belangrijkste bron van inkomsten, maar de verschillen tussen beide groepen blijven relatief beperkt, met name tussen de eerste generatie niet-EU (22,9%) en de bevolkingsgroep met een Belgische herkomst (21,8%). Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de herkomstgroepen in het type van uitkeringen en bijlagen waarop men aanspraak maakt. Enerzijds genieten de herkomstgroepen met een lange migratiegeschiedenis vaker een sociale zekerheidsuitkering dan de groepen met een korte migratiegeschiedenis. Anderzijds maken ze minder vaak aanspraak op een bijstandsuitkering dan de groepen die een minder lange verblijfsduur kennen. Men kan stellen

dat de integratie op de arbeidsmarkt gepaard gaat met een integratie in het sociaal zekerheidsstelsel. Ten slotte blijkt dat een significant aandeel van de bevolking met een niet-EU-herkomst noch aan het werk is, noch een uitkering ontvangt (26,3%). Bij de inactieve bevolking met een Belgische herkomst daarentegen, ontvangt slechts een zeer beperkt aandeel geen uitkering (6,4%).

Faiza Djait
Departement WSE

Noot

1. Met uitzondering van de inschakelingsuitkering waarvoor een bepaalde duur van werkloosheid vereist is.